

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “ความรู้ ความเข้าใจ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของผู้ใช้บริการมูลนิธิบ้านอารีย์และสมาคมบ้านปันรัก” มีแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 2.1 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- 2.2 แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรม
  - 2.2.1 ความหมายของพฤติกรรม
  - 2.2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์
  - 2.2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ
  - 2.2.4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติ
  - 2.2.5 แนวคิดในศาสนาพุทธ
- 2.3 แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- 2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2.1.1 ความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมาตั้งแต่ปี 2517 แต่หลังเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศ เมื่อปี 2540 สังคมไทยถึงได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาและวิถีปฏิบัติตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง มีนักวิชาการหลายท่านได้ศึกษาแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงและให้คำจำกัดความไว้ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2551 : 7) กล่าวว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาในการดำรงอยู่และปฏิบัติตนตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับประเทศ โดยให้ดำเนินไปในทางสายกลางเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้อยู่บนพื้นฐานของความรอบรู้ขณะเดียวกันจะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต

ประเวศวะลี (2542 : 6) กล่าวว่า “เศรษฐกิจพอเพียงคือ เศรษฐกิจทางสายกลางหรือเศรษฐกิจแบบมัชฌิมปฏิปทาที่เชื่อมโยงทุกเรื่องเข้าด้วยกัน ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจพอเพียงเชื่อมโยงความเป็นประชาคมจึงเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ และเป็นเรื่องระเบียบวาระแห่งชาติอย่างหนึ่ง”

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2544 : 16) กล่าวว่า “หากไม่มองเศรษฐกิจพอเพียงเป็นวัฒนธรรมก็จะไม่มีทางเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงได้จริง และไม่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาของประเทศได้”

มูลนิธิ กสิกรรมธรรมชาติ (2548) กล่าวว่า “เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่ยึดหลักทางสายกลาง (พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดี) คำว่า ความพอเพียง นั้นหมายถึงความพร้อมที่จะจัดการกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากทั้งภายนอกและภายใน ระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง ยังสามารถมองได้ว่าเป็นปรัชญาในการดำรงชีวิตให้มีความสุข ที่จำเป็นต้องใช้ทั้ง ความรู้ ความเข้าใจ (รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง) ผนวกกับ คุณธรรม (ซื่อสัตย์ สุจริต ขยัน อดทน แบ่งปัน) ในการดำเนินชีวิต เศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่เพียงการประหยัด แต่เป็นการดำเนินชีวิตอย่างชาญฉลาด และสามารถอยู่ได้ แม้นในสภาพที่มีการแข่งขัน และการไหลบ่าของโลกาภิวัตน์ นำสู่ ความสมดุล มั่นคง และยั่งยืน ของ ชีวิต เศรษฐกิจ และสังคม ดังที่แผนภาพและการจัดแสดงในงานนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ว่าทุก ๆ ระดับจากประชาชนทุกฐานะไปจนถึงรัฐบาลสามารถนำไปปฏิบัติได้”

2.1.2 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2551 : 8) ได้แยกองค์ประกอบของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ 3 คุณลักษณะ ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม รวมถึงวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป และต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น
2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการเรื่องต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักศีลธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมที่ดีงาม โดยคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างถี่ถ้วน และผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ
3. ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่

2.1.3 เงื่อนไขเพื่อให้เกิดความพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2551 : 8) ได้อธิบายถึงเงื่อนไขสำคัญเพื่อก่อให้เกิดความพอเพียง สามารถแยกแยะได้ 3 ประการ คือ

ประการที่ 1 เงื่อนไขด้านคุณธรรม เสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ ให้มีความซื่อสัตย์สุจริต รู้รักสามัคคี ไม่โลภ ไม่ตระหนี่ และรู้จักแบ่งปันผู้อื่น

ประการที่ 2 เงื่อนไขหลักวิชา อาศัยความรู้ รอบคอบ และระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้วางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน

ประการที่ 3 เงื่อนไขชีวิต ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน มีความเพียร มีสติ มีปัญญา บริการจัดการใช้ชีวิต โดยใช้หลักวิชาและคุณธรรมเป็นแนวทางพื้นฐาน

สรุป ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงชีพ หรือการปฏิบัติ ที่ให้ความสำคัญต่อการพึ่งตนเอง โดยยึดหลักความพอดี พออยู่ พอกิน พอใช้ คือ รู้จักพอประมาณ โดยการควบคุมตนเอง รู้จักมีเหตุผล โดยการใช้ความคิดดีและรู้จักมีภูมิคุ้มกันเตรียมพร้อมรองรับต่อการเปลี่ยนแปลงใด ๆ โดยการไม่ประมาทและไม่ฟุ้งเฟ้อแล้วต้องอยู่บนพื้นฐานของความรู้ โดยการมีความรอบรู้ในการเข้าใจสถานการณ์ มีความรอบคอบในการตัดสินใจ มีความระมัดระวังในการปฏิบัติตนและต้องมีคุณธรรม โดยการมีความขยัน อดทน ซื่อสัตย์ สุจริต ประหยัด เก็บออม มีการแบ่งปันช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อกันและกัน มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ มีความเพียร สำหรับงานวิจัยนี้ สนใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในมิติด้านความหมาย และการนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน

2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรม

2.2.1 ความหมายของพฤติกรรม

เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมมนุษย์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2539 : 9) ให้ความหมายของพฤติกรรมของมนุษย์ไว้ว่า คือการกระทำหรือกิริยาอาการที่แสดงออกมาให้ปรากฏทางร่างกายเรียกว่า พฤติกรรมภายนอก และความรู้สึกลึกต่าง ๆ เรียกว่า พฤติกรรมภายใน การแสดงออกของมนุษย์อาจแสดงพฤติกรรมที่ก้าวร้าวรุนแรงเมื่อเวลาโกรธ หรือผิดหวัง หรือแสดงพฤติกรรมเบี่ยงเบนผิดไปจากบรรทัดฐานของสังคม เช่น การก่ออาชญากรรม การติดยาเสพติด ฯลฯ แต่โดยทั่วไปแล้วมนุษย์จะแสดงพฤติกรรมปกติคือ ปฏิบัติตนไปตามบทบาท และหน้าที่หรือตามแบบแผนที่สังคมกำหนดไว้

2.2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์

มนุษย์มีความสนใจศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์กันเองมาช้านาน ย้อนกลับ ไปตั้งแต่ ก่อนการมีของศาสนาหรืออาจกล่าวได้ว่าด้วยความสนใจในพฤติกรรมของมนุษย์ทำให้มีการออก เสาะแสวงหาความจริง หรือสัจธรรมของอัตภาพมนุษย์นี้จนเดินทางไปสู่การค้นพบหลักคำสอน ของศาสนาต่าง ๆ แต่หากจะเริ่มนับเป็นวิชาการตามหลักที่ใช้เป็นเกณฑ์อ้างอิงในปัจจุบันก็อาจ คัดแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์จากนักคิดที่ได้รับความยอมรับกัน ดังนี้

จอห์น ลอค (John Locke. 1632 : 1704) ปราชญ์ชาวอังกฤษ ศึกษาเรื่องจิตสำนึก (Conscious) ซึ่งเป็นสภาพที่บุคคลรู้ตัวว่าเป็นใคร กำลังคิดอะไรกำลังทำอะไร ฯลฯ เขาเชื่อว่าจิต ของคนเราจะเป็นอย่างไรย่อมขึ้นกับสภาพแวดล้อมหากอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีก็จะเสริมสร้างบุคคล ให้ดีได้

วิลเฮล์ม วูดด์ท์ (Wilhelm Wundt. 1872 : 1920) นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน วิลเฮล์มให้ความสนใจ เรื่องการสำรวจ ตนเองและโครงสร้างการทำงานของจิตเขาได้ตั้งห้องทดลองทางจิตวิทยาเป็นแห่ง แรกของโลกทำให้เรื่องของจิต มีความเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้นส่งผลให้เกิดการขยายตัวก้าวหน้า เพิ่มขึ้น

2.2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ

หากจะศึกษาเรื่องพฤติกรรมก็จำเป็นต้องเกี่ยวพันกับแนวคิดหลักอีกแนวหนึ่งคือเรื่องของ “ความรู้ ความเข้าใจ” เพราะบุคคลจะมีพฤติกรรมเป็นเช่นใดย่อมมาจากเขามีความรู้ ความเข้าใจใน ชีวิต ในบริบทที่แวดล้อมเขาอยู่อย่างไร แม้ความรู้กับความเข้าใจนั้นมักใช้คู่กันแต่แท้จริงแล้วเป็น คนละขั้นตอน คนละระดับกันหากแยกทางพุทธสามารถแบ่งระดับขั้นของความรู้ได้เป็น 3 ระดับ ก็คือ

1. ความรู้จากการฟัง หรืออ่านต่อ ๆ กันมาเรียกว่า สุตมยปัญญา ซึ่งเป็นความรู้ระดับ เบื้องต้น
2. ความรู้ระดับ จินตมยปัญญา หรือความรู้ที่ได้จากการคิด เชื่อมโยงองค์ความรู้เดิมต่าง ๆ สังเคราะห์ วิเคราะห์ ออกมาเป็นความรู้ ถือเป็นความรู้ระดับกลางของพุทธ แต่เป็นความรู้ในแบบที่ นักวิทยาศาสตร์ปัจจุบันนิยมใช้กัน เป็นการใช้เรื่องเหตุและผลในการสรุปรวบยอดออกมาเป็นความรู้
3. ความรู้ที่เป็นการเห็นแจ้ง รู้จริง หรือเรียกว่า ภวนามยปัญญา เป็นความรู้สูงสุด ทรงคุณค่าที่สุด และสามารถก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาในด้านต่าง ๆ

หรือพระอาจารย์หลายท่าน เช่น หลวงพ่อเทียน จิตตสุโภ (2548 : 118) มักจะมีการเรียก ระดับการเข้าถึง ความรู้ในสามระดับนี้ว่าเป็นขั้น **สอนให้รู้ ทำให้ดู ปล่อยให้เห็น**

ขณะที่นักวิชาการตะวันตกที่ให้คำจำกัดความของคำว่าความรู้มีหลายคน เช่น

เบนจามิน เอส บลูม (Benjamin S.Bloom, 1975 : 18 อ้างถึงใน อรุณรัตน์ ทองเจริญ 2548 : 13-14) กล่าวว่า พฤติกรรมด้านความรู้ (Cognitive Domain) จัดเป็นพฤติกรรมส่วนหนึ่งของมนุษย์ โดยอาจจำแนกพฤติกรรมนี้ออกเป็น

1. ความรู้ความจำ (Knowledge Memory) หมายถึง การวัดความสามารถในการจำหรือระลึกได้ แต่ไม่ใช่การใช้ความเข้าใจไปตีความหมายในเรื่องนั้น ๆ แบ่งเป็นลักษณะย่อย ๆ ดังนี้

- 1.1 ความรู้เกี่ยวกับเนื้อเรื่อง ซึ่งเป็นข้อเท็จจริง
- 1.2 ความรู้เกี่ยวกับวิธีดำเนินงาน
- 1.3 ความรู้เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี โครงสร้างและหลักการ

2. ความเข้าใจ (Comprehensive) หมายถึง ความสามารถจับใจความสำคัญของเรื่องราวต่าง ๆ ได้ ทั้งในด้านภาษา รหัส สัญลักษณ์ ทั้งรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งแบ่งเป็น

2.1 การแปลความ หมายถึง การแปลความหมายสิ่งที่สื่อความหมายได้ถูกต้องหรือเรียกว่าจับใจความได้ถูกต้อง

2.2 การตีความ หมายถึง การเก็บใจความเรียบเรียงใหม่ แต่ความหมายยังคงเหมือนเดิม ไม่เปลี่ยนแปลง

2.3 การขยายความ หมายถึง การคิดในการนำข้อเท็จจริงในปัจจุบันไปทำนายเหตุการณ์ในอนาคต หรือนำไปขยายให้กว้าง หรือตีกลงไป

3. การนำไปใช้ (Application) หมายถึง ความสามารถนำเอาสิ่งที่ได้ประสบมา เช่น แนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ หรือนำไปใช้แก้ปัญหาตามสถานการณ์ต่าง ๆ ได้

4. การวิเคราะห์ (Analysis) หมายถึง ความสามารถในการแยกแยะเรื่องราวออกเป็นส่วนประกอบย่อย เพื่อความสัมพันธ์และหลักการหรือทฤษฎี เพื่อให้เข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ได้แบ่งออกเป็น

4.1 การวิเคราะห์ความสำคัญ หมายถึง การใช้ความคิดเชิงวิพากษ์วิจารณ์ส่วนประกอบของสิ่งต่าง ๆ เพื่อหาคำตอบที่ถูกต้องที่สุด สมเหตุสมผลที่สุด

4.2 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ หมายถึง การใช้ความสามารถในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของส่วนประกอบของสิ่งต่าง ๆ ตั้งแต่สองสิ่งขึ้นไป เพื่อให้เป็นหลักในการแก้ปัญหา การวิเคราะห์หลักการเป็นความสามารถในการมองเห็นวิธีรวมองค์ประกอบต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ

5. การสังเคราะห์ (Synthesis) หมายถึง ความสามารถในการนำเอาเรื่องราวหรือส่วนประกอบย่อยมาเป็นเรื่องราวเดียวกัน โดยมีการดัดแปลง ริเริ่ม สร้างสรรค์ ปรับปรุงของเก่าให้มีคุณค่า

5.1 การตั้งเคราะห์ข้อความ เป็นการพูดหรือเขียนเพื่อสื่อความคิด ความรู้สึกไปยังบุคคล

5.2 การตั้งเคราะห์แผนงาน เป็นการเสนอแผนการทำงานของงานที่รับผิดชอบหรือที่คิดจะทำขึ้น

5.3 การตั้งเคราะห์ความสัมพันธ์ เป็นการสร้างชุดของความสัมพันธ์ขึ้นเพื่ออธิบายข้อมูลหรือสิ่งต่าง ๆ

6. การประเมินค่า (Evaluation) หมายถึง การวินิจฉัยหรือการติราอย่างมีหลักเกณฑ์ เป็นการตัดสินใจว่าอะไรดี ไม่ดีอย่างไร โดยใช้หลักเกณฑ์ที่เชื่อถือได้ แบ่งเป็น

6.1 การประเมินค่าโดยอาศัยข้อเท็จจริงภายใน

6.2 การประเมินค่าโดยอาศัยข้อเท็จจริงภายนอก

แพทริก เมเรดิธ (Patrick Meredith, 1961 : 10) ได้พูดถึงความรู้ว่าจำเป็นต้องมีองค์ประกอบ 2 ประการ คือ ความเข้าใจ (Understanding) และการคงอยู่ (Retaining) คือสามารถจดจำบางสิ่งบางอย่าง ที่เข้าใจแล้วได้

2.2.4 แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติ

หลังจากที่บุคคลมีความรู้เกิดขึ้นในตัวแล้ว การที่องค์ความรู้เหล่านั้นได้กลั่นกรองควบรวมกัน หรือเรียกได้ว่าตกผลึกออกมาเป็นความเชื่อนั้น เรียกว่าเป็น “ทัศนคติ” (Attitude) ที่มีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายไว้ดังนี้

โรเซนเบิร์ก และฮอฟแลนด์ (Rosenberg and Hovland, 1960 : 1 อ้างถึงใน บรูณศักดิ์ มาตรฐาน. 2550 : 12) กล่าวว่า ทัศนคติเป็นการจูงใจต่อแนวโน้มในการตอบสนองอย่างเฉพาะเจาะจงกับสิ่งที่เกิดขึ้น

เคลเลอร์ (Howard H. Kendler, 1963 : 572 อ้างถึงใน บรูณศักดิ์ มาตรฐาน. 2550 : 12) กล่าวว่า ทัศนคติ หมายถึง สภาวะความพร้อมของบุคคลที่จะแสดงพฤติกรรมออกมาในทางสนับสนุน หรือต่อต้านสิ่งต่างๆ ทั้งรูปธรรม ตัวบุคคล สถาบัน หรือนามธรรม ความเชื่อ

นอร์แมน แอล มูน (Norman L. Munn, 1971 : 71 อ้างถึงใน บรูณศักดิ์ มาตรฐาน. 2550 : 12) กล่าวว่า ทัศนคติ คือ ความรู้สึก และความคิดเห็นที่บุคคลมีต่อสิ่งของ บุคคล สถานการณ์ สถาบัน และข้อเสนอดู ใดๆ ในทางที่จะยอมรับหรือปฏิเสธ ซึ่งมีผลทำให้บุคคล พร้อมที่จะแสดงปฏิกิริยาตอบสนองด้วยพฤติกรรมอย่างเดียวกันตลอด

โดยสรุป ทัศนคติ ในที่นี้เป็นเรื่องของจิตใจ ทำให้ ความรู้สึกนึกคิด และความโน้มเอียงของบุคคล ที่มีต่อ ข้อมูลข่าวสาร และการเปิดรับรายการ กรองสถานการณ์ที่ได้รับมาซึ่งเป็นไปได้ทั้ง

เชิงบวกและเชิงลบ ทักษะคิด มีผลให้มีการแสดงพฤติกรรมออกมาจะเห็นได้ว่า ทักษะคิด ประกอบด้วย ความคิดที่มีผลต่ออารมณ์ และความรู้สึกนั้น ออกมาโดย ทางพฤติกรรม

องค์ประกอบของ ทักษะคิด

สุกัญญา กาญจนบัตร (2547 : 26) ทฤษฎีหรือแนวคิดเกี่ยวกับทักษะคิดเป็นที่ยอมรับกันมาก ในปัจจุบัน นักจิตวิทยาได้แยกองค์ประกอบของทักษะคิดออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. องค์ประกอบด้านความรู้สึก (Affective Component) คือ การที่บุคคลจะมีเจตคติอย่างไร เช่น ชอบหรือไม่ชอบอะไรก็ตามจะต้องขึ้นอยู่กับปัจจัย หรือองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดคือ ความรู้สึก เพราะความรู้สึกบ่งชี้ว่าชอบหรือไม่ชอบ

2. องค์ประกอบด้านความรู้ (Cognitive Component) การที่บุคคลจะมีเจตคติอย่างไร ต้องอาศัยความรู้หรือประสบการณ์ว่าเคยรู้จักหรือเคยรับรู้มาก่อน มิฉะนั้น บุคคลจะไม่อาจกำหนด ความรู้สึกหรือทำที่ว่าชอบหรือไม่ชอบได้

3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavior Component) การที่บุคคลจะมีเจตคติอย่างไรให้ สัมผัสจากพฤติกรรมหรือการกระทำ ถึงแม้ว่าพฤติกรรมจะเป็นองค์ประกอบสำคัญของเจตคติ แต่ ยังมีความสำคัญน้อยกว่าความรู้สึก เพราะบางครั้งบุคคลกระทำไปโดยขัดกับความรู้สึก

การเกิดทัศนคติ (Attitude Formation)

กอร์ดอน อัลพอร์ต (Gordon Allport, 1975 : Online) กล่าวว่า ทัศนคติอาจเกิดขึ้นจากสิ่ง ต่าง ๆ ดังนี้

1. เกิดจากการเรียนรู้ เด็กเกิดใหม่จะได้รับการอบรมสั่งสอนเกี่ยวกับ วัฒนธรรม และ ประเพณีจากบิดามารดา ทั้งโดยทางตรง และทางอ้อม ตลอดจนได้เห็นแนวการปฏิบัติของพ่อแม่ แล้วรับมาปฏิบัติตามต่อไป

1. เกิดจากความสามารถในการแยกแยะความแตกต่าง คือ แยกสิ่งใดดี ไม่ดี
2. เกิดจากประสบการณ์ของแต่ละบุคคล
3. เกิดจากการเลียนแบบ หรือรับเอาทัศนคติของผู้อื่นมาเป็นของตน

เครซ และ ครัทซ์ฟิลด์ (อ้างถึงใน วันชัย บุษบา. (2550 : 12-13) ได้ให้ความเห็นว่า ทัศนคติ อาจเกิดขึ้นจากสิ่งต่อไปนี้

1. การตอบสนองความต้องการของบุคคล นั่นคือ สิ่งใดตอบสนองความต้องการของตนได้ บุคคลนั้นก็จะมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งนั้น หากสิ่งใดตอบสนองความต้องการของตนไม่ได้ บุคคลนั้นก็จะมี ทัศนคติไม่ดีต่อสิ่งนั้น

2. การได้เรียนรู้ความจริงต่างๆ อาจโดยการอ่าน หรือจากคำบอกเล่าของผู้อื่นก็ได้ ฉะนั้น บางคนจึงอาจเกิดทัศนคติไม่ดีต่อผู้อื่น จากการฟังคำติฉินที่ใครๆ มาบอกไว้ก่อนก็ได้

3. การเข้าไปเป็นสมาชิกหรือสังกัดกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง คนส่วนมากมักยอมรับเอาทัศนคติของกลุ่มมาเป็นของตน หากทัศนคตินั้นไม่ขัดแย้งกับทัศนคติของตนเกินไป

4. ทัศนคติส่วนสำคัญกับบุคลิกภาพของบุคคลนั้นด้วย คือ ผู้ที่มีบุคลิกภาพสมบูรณ์มักมองผู้อื่นในแง่ดี ส่วนผู้ปรับตัวยากจะมีทัศนคติในทางตรงข้าม คือ มักมองว่ามีคนคอยจ้องหา ริษยา หรือ กิรร้ายต่างๆ ต่อตน

การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ (Attitude Change)

เฮอ์เบิร์ต ซี. เคลแมน (อ้างถึงใน วันชัย บุญบา. 2550 : 18-19) ได้อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ โดยมีความเชื่อว่าทัศนคติอย่างเดียวกัน อาจเกิดในตัวบุคคลด้วยวิธีที่ต่างกัน จากความคิดนี้ เฮอ์เบิร์ตได้แบ่งกระบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติออกเป็น 3 ประการ คือ

1. การยินยอม (Compliance) การยินยอมจะเกิดได้ต่อเมื่อบุคคลยอมรับสิ่งที่มีอิทธิพลต่อตัวเขา และมุ่งหวังจะได้รับความพอใจจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลนั้น การที่บุคคลยอมกระทำตามสิ่งที่ยากให้เขากระทำนั้น ไม่ใช่เพราะบุคคลเห็นด้วยกับสิ่งนั้น แต่เป็นเพราะเขาคาดหวังว่าจะได้รับรางวัลหรือการยอมรับจากผู้อื่นในการเห็นด้วย และกระทำตาม ดังนั้น ความพอใจที่ได้รับการยอมรับกระทำตามนั้นเป็นผลมาจากอิทธิพลจากสังคม หรืออิทธิพลของสิ่งที ก่อให้เกิดการยอมรับนั้น กล่าวได้ว่า การยอมกระทำตามนี้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ซึ่งจะมีพลังผลักดันให้บุคคลยอมกระทำตามมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับจำนวนหรือความรุนแรงของรางวัลและการลงโทษ

2. การเลียนแบบ (Identification) การเลียนแบบเกิดขึ้นเมื่อบุคคลยอมรับสิ่งเร้าหรือสิ่ง กระตุ้น ซึ่งการยอมรับนี้เป็นผลมาจากการที่บุคคลต้องการจะสร้างความสัมพันธ์ที่ดี หรือที่พอใจระหว่างตนเองกับผู้อื่น หรือกลุ่มบุคคลอื่น จากการเลียนแบบนี้ ทัศนคติของบุคคลจะเปลี่ยนไปมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสิ่งเร้าให้เกิดการเลียนแบบ กล่าวได้ว่า การเลียนแบบเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ซึ่งพลังผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนี้จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความน่า โน้มน่าพอใจของสิ่งเร้าที่มีต่อบุคคลนั้น การเลียนแบบจึงขึ้นอยู่กับพลัง (Power) ของผู้ส่งสาร บุคคล จะรับเอาบทบาททั้งหมดของคนอื่นมาเป็นของตนเอง หรือแลกเปลี่ยนบทบาทซึ่งกันและกัน บุคคล จะเชื่อในสิ่งที่ตนเองเลียนแบบแต่ไม่รวมถึงเนื้อหาและรายละเอียดในการเลียนแบบ ทัศนคติของ บุคคลจะเปลี่ยนไปมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสิ่งเร้าที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

3. ความต้องการที่อยากจะเปลี่ยน (Internalization) เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลยอมรับสิ่งที่มีอิทธิพลเหนือกว่า ซึ่งตรงกับความต้องการภายในค่านิยมของเขา พฤติกรรมที่

เปลี่ยนไปในลักษณะนี้จะสอดคล้องกับค่านิยมที่บุคคลมีอยู่เดิม ความพึงพอใจที่ได้จะขึ้นอยู่กับเนื้อหารายละเอียดของพฤติกรรมนั้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ถ้าความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมถูกกระทบไม่ว่าจะในระดับใดก็ตาม จะมีผลต่อการเปลี่ยนทัศนคติทั้งสิ้น

การเปลี่ยนทัศนคติมี 2 ชนิด คือ

1. การเปลี่ยนแปลงไปในทางเดียวกัน หมายถึง ทัศนคติของบุคคลที่เป็นไปในทางบวกก็จะเพิ่มมากขึ้นในทางบวกด้วย และทัศนคติที่เป็นไปในทางลบก็จะเพิ่มมากขึ้นในทางลบด้วย
2. การเปลี่ยนแปลงไปคนละทาง หมายถึง การเปลี่ยนทัศนคติเดิมของบุคคลที่เป็นไปในทางบวกก็จะลดลงไปในทางลบ และถ้าเป็นไปในทางลบก็จะกลับเป็นไปในทางบวก

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรม (KAP)

นิภา มนูญปิฎ (2528 : 68 อ้างถึงใน วิณารักษ์ รูปแพ. 2551 : 23-14) ได้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ความตระหนัก และการปฏิบัติ ใน 4 ลักษณะด้วยกัน ดังนี้

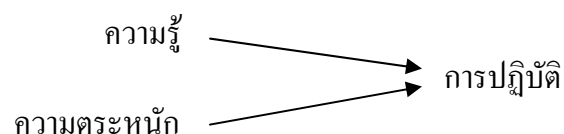
1. การปฏิบัติหรือพฤติกรรมที่แสดงออกมาจะเป็นไปตามความตระหนักและความรู้ที่บุคคลนั้นมีอยู่โดยมีความตระหนักเป็นตัวกลาง ความตระหนักจะเกิดจากความรู้ที่มีอยู่และการปฏิบัติจะแสดงออกไปตามความตระหนักนั้น

ความรู้ → ความตระหนัก → การปฏิบัติ

2. การปฏิบัติหรือพฤติกรรมที่เกิดจากความรู้และความตระหนักมีความสัมพันธ์กันหรือความรู้กับความตระหนักมีผลร่วมกันเกี่ยวข้องกัน ก่อให้เกิดการปฏิบัติตามมาได้

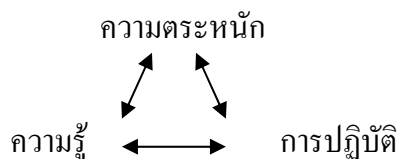

3. ความรู้และความตระหนักต่างทำให้เกิดการปฏิบัติได้ โดยที่ความรู้และความตระหนักไม่จำเป็นต้องสัมพันธ์กัน

4. ความรู้มีผลต่อการปฏิบัติทั้งทางตรงและทางอ้อม บุคคลมีความรู้และปฏิบัติตามความรู้นั้น หรือความรู้มีผลต่อความตระหนักก่อนแล้วการปฏิบัติที่เกิดขึ้นเป็นไปตามความตระหนักนั้น

และการปฏิบัติมีผลต่อความรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม มีความตระหนักเป็นตัวกลางทำให้เกิดการปฏิบัติตามมา

2.2.5 แนวคิดในศาสนาพุทธ

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับแรงจูงใจ หรือความรู้ ความเข้าใจในหลักของศาสนาพุทธนั้นมีจำนวนมาก แต่ขอคัดมา 2 หมวดในการศึกษานี้

2.2.5.1 อินทรีย์ 5 พระธรรมปิฎก (2542 : 875-876) อธิบายถึงหมวดธรรมอินทรีย์ 5 นี้ไว้ว่า หลักธรรมที่เป็นเครื่องวัดความพร้อมและบ่งชี้ความก้าวหน้าช้าหรือเร็วของบุคคลในการปฏิบัติธรรม ได้แก่ อินทรีย์ 5 คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา หลักธรรมชุดนี้ใช้สำหรับการปฏิบัติธรรมได้ทั่วไป ตั้งแต่ต้นจนถึงที่สุด มิใช่ใช้เฉพาะสำหรับการเจริญสมาธิเท่านั้น

อินทรีย์ แปลว่า สภาพที่เป็นใหญ่ในกิจของตน คือธรรมที่เป็นเจ้าการในการทำหน้าที่อย่างหนึ่งๆ ในที่นี้ หมายถึงเป็นเจ้าการในการทำหน้าที่กำจัดกวาดล้างอกุศลธรรมซึ่งเป็นฝ่ายตรงข้าม เช่นความเพียรกำจัดความเกียจคร้าน ทำให้เกิดความพร้อมในการทำงานและปฏิบัติธรรมก้าวหน้าไปได้ ความหมายของอินทรีย์ 5 อย่างนั้น ท่านแสดงไว้พอสรุปได้ดังนี้

1. ศรัทธา (เรียกเต็มว่า สัทธินทรีย์) พึงเห็นได้ใน โสคาปัตติยังคะ 4 ว่าโดยสาระก็คือศรัทธา ในตถาคตโพธิ หรือตถาคตโพธิสัทธานั่นเอง กิจหรือหน้าที่ของศรัทธาคือความเชื่อมั่นใจตั้ง หรือ เด็ดเดี่ยว (อหิมอกข์) ความหมายสามัญว่า ความเชื่อที่มีเหตุผล มั่นใจในความจริงความดีของสิ่งที่นับถือหรือปฏิบัติ

2. วิริยะ (เรียกเต็มว่า วิริยอินทรีย์) พึงเห็นได้ใน สัมมปปชาน 4 บางแห่งว่า ความเพียรที่ได้ด้วยปรารถนีสัมมปปชาน 4 หรือตัวสัมมปปชาน 4 นั่นเอง บางทีก็พูดให้สั้นลงว่า ความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม และทำกุศลธรรมให้ถึงพร้อม การมีความแข็งขันบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรม หน้าที่ของวิริยะคือการยกจิตไว้ (ปักคหะ) ความหมายสามัญว่า ความเพียรพยายาม มีกำลังใจก้าวหน้าไม่ทอดอย

3. สติ (เรียกเต็มว่า สตินทรีย์) พึงเห็นได้ใน สติปัญญา 4 บางแห่งว่า สติที่ได้ด้วยปรารถนีสติปัญญา 4 หรือตัวสติปัญญา 4 นั่นเอง บางทีให้ความหมายง่ายลงมาว่า การมีสติ การมีสติครองตัวที่ขวยคั่ง สามารถระลึกรู้ถึงกิริยาที่กระทำที่พูดแล้วแม่นยำได้ หน้าที่ของสติคือการดูแลหรือ

คอยกำกับจิต (อุปัฏฐาน) ความหมายสามัญว่า ความระลึกได้ กำกับใจไว้กับกิจ นึกได้ถึงสิ่งที่พึงทำ พึงเกี่ยวข้อง

4. สมาธิ (เรียกเต็มว่า สมาธินทรีย์) พึงเห็นได้ในฉาน 4 บางแห่งว่าหมายถึงตัวฉาน 4 นั้นเอง หรือพูดอย่างง่ายได้แก่ การทำภาวะปล่อยวางให้เป็นอารมณ์แล้วได้สมาธิ ได้เอกัคคตาแห่งจิต หน้าที่ของสมาธิคือการทำจิตไม่ให้ส่าย (อวิกเขปะ) ความหมายสามัญว่า ความมีใจตั้งมั่นแน่วแน่ในกิจในสิ่งที่กำหนด

5. ปัญญา (เรียกเต็มว่า ปัญญินทรีย์) พึงเห็นได้ในอริยสัจ 4 คือการรู้อริยสัจ 4 ตามเป็นจริง หรือพูดอย่างง่ายได้แก่ การมีปัญญา ความประกอบด้วยปัญญาที่ยั่งยืนถึงความเกิดขึ้นและความเสื่อมสิ้นไป ซึ่งเป็นอริยะ ทำลายกิเลสได้ อันจะให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ หน้าที่ของปัญญาคือการเห็นความจริง (ทัตสนะ) ความหมายสามัญว่า ความรู้เข้าใจตามเป็นจริง รู้สิ่งที่ทำที่ปฏิบัติ หยั่งรู้หรือรู้เท่าทันสภาวะ

มีพุทธพจน์รับรองคำกล่าวของพระสารีบุตรว่า อินทรีย์ 5 อย่างนี้ส่งผลเป็นปัจจัย ต่อเนื่องกันกล่าวคือ ศรัทธาทำให้เกิดความเพียร ความเพียรช่วยให้สติมั่นคง เมื่อสติมั่นคงแล้ว กำหนดอารมณ์ก็จะได้สมาธิ เมื่อมีสมาธิดีแล้ว ก็จะเกิดความเข้าใจมองเห็นซึ่งถึงโทษของอวิชชา ตัณหาที่เป็นเหตุแห่งสังสารวัฏ มองเห็นคุณค่าของนิพพาน ซึ่งเป็นภาวะปราศจากความมืดแห่งอวิชชาและความทรมานทุกข์แห่งตัณหา สงบประณีตดีเยี่ยม ครั้งเมื่อรู้ชัดเข้าใจแจ่มแจ้งด้วยตนเองแล้ว ก็จะเกิดมีศรัทธาที่เป็นศรัทธาอย่างยิ่งหรือยิ่งกว่าศรัทธา หมุนเวียนกลับเป็นสัทธินทรีย์อีก

2.2.5.2 โยนิโสมนสิการ

ก่อนที่จะเกิดการกระทำหรือก่อนที่บุคคลจะก่อพฤติกรรมใด ๆ ขึ้นจะมีกลไกทางความคิดเกิดขึ้นมาก่อน เป็นการกระทำเช่นกัน แต่เป็นการกระทำทางใจ หรือทางจิต เมื่อการกระทำนั้นมีแรงมากพอจึงส่งต่อออกมาขับเคลื่อนกายภาพให้กระทำการตามที่ประสงค์นั้น

ทางพุทธศาสนามีการศึกษาเข้าไปถึงวิธีการทำในใจอย่างฉลาด หรืออย่างแบบคายที่เรียกว่า “โยนิโสมนสิการ” เป็นศัพท์พื้นฐานของการศึกษาศาสนาพุทธ หากเจาะลึกลงไปถึงความหมายของ โยนิโสมนสิการ จะเห็นถึงความลุ่มลึก ละเอียด รอบคอบ สามารถนำมาใช้ในชีวิตจริงได้เป็นอย่างดี ช่วยให้การคิด พิจารณา การตัดสินใจทุกเรื่องเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

โยนิโสมนสิการ มาจากคำว่า โยนิโส ซึ่งจาก พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542 : 919) แปลว่า โยนิโส ว.โดยแบบคาย โดยต้องแท้ ตั้งแต่ต้นโดยตลอด ส่วนคำว่า มนสิการ การทำในใจอย่างแบบคาย เมื่อรวมกันแล้วจาก พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ พระธรรมปิฎก (2546 : 206) ให้ความหมายที่ละเอียด คือ โยนิโส ว.โดย แบบคาย โดยต้องแท้ โดยวิธีที่ถูกต้อง

ตั้งแต่ต้นตลอดสาย โดยตลอด ส่วนโยนิโสมนสิการ ให้ความหมายว่า การทำในใจโดยแยกกาย กระทำได้ ในใจโดยอุบายอันแยกกาย การพิจารณาโดยแยกกาย คือพิจารณาเพื่อเข้าถึงความจริงโดย สืบค้นหาเหตุผล ไปตามลำดับจนถึงต้นเหตุ แยกแยะ องค์ประกอบจนมองเห็นตัวสภาวะและความสัมพันธ์ แห่งเหตุปัจจัยหรือไตร่ตรองให้รู้จักสิ่งที่ดีที่ชั่วยังกุศลธรรม ให้เกิดขึ้นโดยอุบายที่ชอบ ซึ่งจะมีให้เกิด อวิชาและค้นหา ความรู้จักคิด คิดถูกวิธี

สำหรับปราชญ์ทางพุทธที่เป็นที่นับถือ และเป็นผู้ที่ถูกอ้างอิงถึงในเรื่องของหลักธรรมอย่าง กว้างขวาง คือพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.อ ปยุตโต) นั้นได้อธิบายกล่าวถึงโยนิโสมนสิการในหลายที่ โดยเฉพาะในหนังสือที่ถือเป็น ตำราหลักตำราหนึ่งของการศึกษาพุทธศาสนาในประเทศไทยคือ หนังสือพุทธธรรมนั้น ท่านเจ้าคุณได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

พระธรรมปิฎก (2542 : 675-728) อธิบายว่า “ว่าโดยรูปศัพท์ โยนิโส มนสิการ ประกอบด้วยโยนิโสกับมนสิการ โยนิโส มาจาก โยนิ แปลว่า เหตุ ต้นเค้าแหล่งเกิดปัญญา อุบาย วิธีทาง ส่วนมนสิการ แปลว่า การทำในใจ การคิด คำนึง นึกถึง ใส่ใจ พิจารณา เมื่อรวมเข้าเป็นโยนิโสมนสิการ ท่านแปล สืบทอดกันมาว่า การทำในใจโดยแยกกาย...” หรือก็คือการคิดเป็น คิดถูกต้องตามความเป็นจริง และคิดเชื่อมโยงตีความข้อมูลเพื่อนำไปใช้ต่อ ซึ่งอาจแยกเป็นลักษณะต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. อุบาย มนสิการ แปลว่า คิดพิจารณาโดยอุบาย ให้ถูกวิธีที่จะเข้าถึง ความจริงสอดคล้องกับสภาวะ ลักษณะ และสามัญลักษณะของสิ่งทั้งหลาย
2. ปถมสิการ แปลว่า คิดเป็นทาง หรือคิดถูกทาง คือคิดได้ต่อเนื่องเป็นลำดับจัดลำดับ เป็นระเบียบตาม แนวเหตุผล ไม่ยุ่งเหยิงสับสน ไม่วกเวียน หรือกระโดดไปกระโดดมา
3. การณมนสิการ แปลว่าคิดตามเหตุ คิดค้นเหตุ คิดหาผล หรือคิดอย่างมีเหตุผล หมายถึง การคิดสืบค้นตามแนว ความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยที่สืบทอดกัน พิจารณาสืบสาวหาสาเหตุให้เข้าใจถึง ต้นเค้า หรือแหล่งที่ มาซึ่ง ส่งผลต่อเนื่องมาตามลำดับ
4. อุปปาทกมนสิการ แปลว่าคิดให้เกิดผล คือใช้ความคิดให้เกิดผลที่พึงประสงค์เล็งถึงการคิดอย่างมีเป้าหมาย และหากมองในแง่หน้าที่ พระธรรมปิฎกแบ่งเป็น “ถ้ามองในแง่หน้าที่ โยนิโสมนสิการ ก็คือ ความคิด ที่สกัดอวิชาค้นหา หรือการคิดเพื่อสกัดคั่นหน้าอวิชาและค้นหา ลักษณะ ของความคิดตามอวิชาค้นหาเป็นดังต่อไปนี้”
  - เมื่ออวิชาเป็นตัวเด่น ความคิดมีลักษณะติดต้นทวนอยู่ที่แห่งหนึ่งตอนหนึ่งอย่างพรำมัดขาดความ สัมพันธ์ไม่รู้ทางไป หรือไม่ก็พุ่งชนสับสนไม่เป็นระเบียบ ประุ่งแต่อย่างไรเหตุผล
  - เมื่อค้นหาเป็นตัวเด่น ความคิดมีลักษณะโน้มเอียงไปตามความยินดียินร้าย ความชอบใจ ไม่ชอบใจ หรือความดีใจ ขัดใจ คิดพันครุ่นอยู่กับสิ่งหรือเรื่องที่ชอบหรือชังนั้นและประุ่งแต่

ความคิดไปตาม ความชอบความชังของตน ขณะที่หากแบ่งโยนิโสมนสิการเป็นประเภท หรือระดับ พระธรรมปิฎก แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. โยนิโสมนสิการระดับสังขธรรม คือพัฒนาปัญญาโดยตรงมุ่งให้เกิดความรู้เข้าใจตามเป็นจริงตรงตามสภาวะแท้ ๆ นำไปสู่โลกุตระ

2. โยนิโสมนสิการระดับจริยธรรม คือสร้างเสริมคุณภาพจิต มุ่งปลูกเร้าให้เกิดคุณธรรม หรือกุศลธรรมต่างๆ เน้นที่การสกัดหรือข่มตัณหา เป็นเครื่องนำไปสู่โลกีย์สัมมาทิฐิ โยนิโสมนสิการ ยังมีการแจกแจงที่สำคัญ และเป็นประโยชน์อย่างมากอีกลักษณะ นั่นคือการแจกแจงเป็นวิธีคิด ที่มีทั้งสิ้น 10 วิธี ดังต่อไปนี้

1. วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย คือ พิจารณาปรากฏการณ์ต่างๆ ให้รู้จักสภาวะตามที่มันเป็นจริง หรือพิจารณาปัญหา ค้นหาหนทางแก้ไขด้วยการสืบสาวหาสาเหตุและปัจจัยต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ส่งผล สืบทอดกันมา อาจแยก วิธีคิดนี้ได้อีก 2 อย่าง คือ

ก. คิดแบบปัจจัยสัมพันธ์ คือ เมื่อพบเหตุการณ์หรือเรื่องที่พิจารณาอย่างหนึ่งอย่างใด ก็มองย้อนและสืบสาวชักโยง ไปถึงปัจจัยต่างๆทั้งหลายที่เข้ามาก่อให้เกิดผลหรือปรากฏการณ์นั้น ๆ ขึ้น

ข. คิดแบบสอบสวน หรือ ตั้งคำถาม คือ เมื่อประสบพบเห็นสิ่งใด ๆ ที่ควรพิจารณา ก็ตั้งคำถามว่า ทำไม เพราะอะไร

2. วิธีคิดแบบแยกแยะองค์ประกอบ หรือกระจายเนื้อหา เป็นวิธีคิดที่มุ่งเพื่อเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ตามสภาวะของมัน ตามธรรมดาสิ่งทั้งหลาย ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ล้วนเกิดจากส่วนประกอบย่อย ๆ มารวมกันเข้า เมื่อแยกแยะกระจาย ออกไปจะ รู้จักสิ่งนั้น ได้ถูกต้องแท้จริงจึงจะแก้ปัญหาได้

3. วิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา คือ มองเหตุการณ์ สถานการณ์ ความเป็นไปของสิ่งทั้งหลาย อย่าง รู้เข้าใจ ธรรมดาธรรมชาติของมัน คือโดยไตรลักษณ์ หรือ สามัญลักษณ์ จึงเรียกความคิดแบบนี้ได้ อีกอย่างหนึ่งว่า วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ วิธีคิดแบบนี้ที่ถูกต้องต้องดำเนิน ไปให้ครบ 2 ขั้นตอน คือ

ก. ขั้นที่หนึ่ง รู้เท่าทันและยอมรับความจริงเป็นขั้นวางใจวางท่าทีต่อสิ่งทั้งหลายโดย สอดคล้องกับความเป็นจริงของธรรมชาติ

ข. ขั้นที่สอง แก้ไขและทำการไปตามเหตุปัจจัยเป็นขั้นปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายโดย สอดคล้องกับความเป็นจริงของธรรมชาติ

4. วิธีคิดแบบแก้ปัญหา หรือวิธีคิดแบบอริยสัจสี่ เป็นวิธีคิดที่มีหลักการสำคัญคือ การเริ่มต้นจากปัญหา หรือทุกข์ให้กำหนดรู้ให้ชัดเจน แล้วสืบค้นหาสาเหตุเพื่อเตรียมแก้ปัญหา พร้อมกันนั้น ก็กำหนดเป้าหมายของตนให้แน่ชัดว่าคืออะไร แล้วปฏิบัติที่จะกำจัดสาเหตุของปัญหา โดยอาจจัดวางเป็นขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดครุ คือ แจกแจงปัญหา ทำความเข้าใจสภาพและขอบเขตของปัญหาให้ชัดเจน

ขั้นที่ 2 สืบสวนเหตุที่จะพึงละ คือ วิเคราะห์ค้นหามูลเหตุหรือต้นตอของปัญหาที่จะกำจัด ทำให้หมดสิ้นไป

ขั้นที่ 3 เล็งชัดซึ่งการดับทุกข์ที่จะทำให้สำเร็จ คือ เล็งเห็นชัดเจนถึงภาวะปราศจากปัญหา

ขั้นที่ 4 วางวิธีการดับทุกข์ที่จะต้องปฏิบัติ คือ กำหนดวิธีการ แผนการและรายการที่จะต้องทำในการที่จะแก้ไข กำจัดสาเหตุของปัญหาให้สำเร็จ

5. วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ หรือ คิดตามหลักการและความมุ่งหมาย คือ การที่จะกระทำการต่างๆ โดยรู้ และเข้าใจถึงหลักการและความมุ่งหมายของเรื่องนั้น ๆ ไม่เลื่อนลอยมงาย

6. วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก คือ มองให้ครบทั้งข้อดี ข้อเสีย และทางแก้ไขหาทางออกให้หลุดรอดปลอดภัยจากข้อบกพร่องต่างๆ

7. วิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้ - คุณค่าเทียม คือ การใช้สอยหรือบริโภค เป็นวิธีคิดแบบบรรเทา ตัณหา ตัดทอนไม่ให้กิเลส เข้ามาครอบงำจิตใจแล้วชักจูงพฤติกรรมต่อไป การที่เราเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ เพราะความต้องการ สิ่งใดที่สามารถสนองความต้องการของเราได้สามารถจำแนกได้ เป็น 2 ประเภท คือ

ก. คุณค่าแท้ หมายถึง ความหมาย คุณค่า หรือประโยชน์ของสิ่งที่สนองความต้องการของชีวิต โดยตรง มนุษย์ นำมาใช้ในการแก้ปัญหาของตน เพื่อประโยชน์สุขทั้งของตนเองและผู้อื่น

ข. คุณค่าเทียม หมายถึง ความหมาย คุณค่า หรือประโยชน์ของสิ่งที่มนุษย์ยกให้แก่สิ่งนั้น เพื่อเสริมตัวคนที่ยึดถือไว้ จะเรียกว่าคุณค่าที่สนองตัณหาก็ได้

8. วิธีคิดแบบอุปมาปลูกเร้าคุณธรรม หรือแบบเร้ากุศล คือ วิธีคิดในแนวสัจกัณฑ์หรือบรรเทาและขัดเกลาตัณหา ส่งเสริมความเจริญองกามแห่งกุศลธรรมและสร้างเสริมสัมมาทิฐิที่เป็นโลกียะ

9. วิธีคิดแบบเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน มีข้อที่จะต้องทำความเข้าใจเป็นพิเศษคือ มักมีผู้เข้าใจผิด เกี่ยวกับ ความหมาย ของการเป็นอยู่ในปัจจุบันว่า พุทธศาสนาสอนให้คิดถึงสิ่งที่อยู่เฉพาะหน้า ไม่คิดถึงอดีต หรือไม่คิดเตรียมการวางแผนอนาคต แต่ความจริงหมายถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องในขณะนั้น ๆ ไม่ว่าจะในอดีตหรืออนาคตก็กลายเป็นปัจจุบันตามความหมายของนามธรรมได้ สรุปคือ ความเป็นปัจจุบันกำหนดเอาที่ความเกี่ยวข้อง ต้องรู้ ต้องทำเป็นสำคัญ

10. วิธีคิดแบบวิภาษวาท คือ การแยกแยะจำแนกแจกแจง โดยแยกแยะออกให้เห็นแต่ละแง่ แต่ละด้าน ให้ครบทุกด้าน

สรุป แนวคิดเรื่องพฤติกรรมมนุษย์หมายถึงการศึกษากลไกการขับเคลื่อน ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำ ของบุคคลหนึ่ง ๆ จำแนกในด้านวิธีการทำงาน และด้านองค์ประกอบแวดล้อมของบุคคลนั้น สำหรับงานวิจัย นี้สนใจ แนวคิดเรื่องพฤติกรรมในมิติด้านสิ่งเร้าภายนอก เช่นการ

รวมกลุ่มเรียนรู้กิจกรรมที่ตนสนใจเป็นส่วนตัวได้สะสมเป็นทัศนคติ และแปรเป็นการกระทำ รวมถึงการคิดประเภทปลูกเร้าคุณธรรมเช่นการฟังการบรรยายธรรม หรือการมาทำจิตอาสาต่าง ๆ ที่มีผลต่อการประพฤติของกลุ่มตัวอย่าง

2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

2.3.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

อรพินท์ สพโชคชัย (2538 : 2) การมีส่วนร่วมของสมาชิกผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน หรือประชาชนในการที่เข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานพัฒนาของภาครัฐเป็นลักษณะการมีส่วนร่วมอย่างหนึ่ง แต่การมีส่วนร่วมในความหมายที่กว้างกว่าอาจจะหมายถึงการเข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ ของชุมชนโดยตรง นอกจากนี้ คนอาจจะใช้คำว่ามีส่วนร่วมในเชิงการเมืองโดยมีความหมายเพียงการ ไปลงคะแนนเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมอาจจะมิได้ทุกระดับตั้งแต่การมีส่วนร่วมในระดับชาติลงไปถึงระดับหมู่บ้าน การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาของรัฐ หรือกิจกรรมการพัฒนาของชุมชนที่ประชาชนยินดีมาร่วม โดยที่การมีส่วนร่วมนี้ จะมีความหมายว่า สมาชิกทุกคนจะร่วมรับประโยชน์และการร่วมลงทุนลงแรงด้วย จึงจะเป็นการมีส่วนร่วมตามความหมายที่เป็นธรรม

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2547 : 4) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในอีกมุมมองที่น่าสนใจคือ การมีส่วนร่วมหมายถึง การที่ใครหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่ไม่เคยเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ หรือเข้าร่วมเพียงเล็กน้อย ได้เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น และเป็นอย่างอิสระ เสมอภาค และยั่งยืน การมีส่วนร่วมจะต้องเป็นไปตั้งแต่เริ่มต้นจนจบกระบวนการ

นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์ (2527 อ้างถึงใน ชินรัตน์ สมสืบ. 2539 : 21) ให้ความหมายการมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การทำงานร่วมกับกลุ่ม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความร่วมมือร่วมใจ โดยกระทำการดังกล่าวในห้วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่ทรงประสิทธิภาพ คือ ถูกจังหวะและเหมาะสมกับทั้งกระทำการงานดังกล่าวด้วยความรู้สึกร่วมกันให้ประจักษ์ว่าเชื่อถือได้ แสดงว่าการมีส่วนร่วมเป็นผลของความร่วมมือร่วมใจ การประสานงานและความรับผิดชอบ

วันรักษ์ มิ่งมณีนาถ (2531 อ้างถึงใน ชินรัตน์ สมสืบ. 2539 : 24) ได้ให้ความแตกต่างระหว่างการร่วมมือและการมีส่วนร่วม โดยระบุว่า การมีส่วนร่วมจะต้องคู่กับความรู้สึกเป็นเจ้าของ คนอื่นที่เข้ามามีส่วนร่วม นั่น ถือว่าเป็นการให้ความร่วมมือ การมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาชนบท ได้แก่ การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การเลือกวิธีและวางแผนในการแก้ปัญหา การดำเนินงานตามแผน และขั้นสุดท้าย คือ การติดตามและประเมินผล

ในความหมายที่กว้าง การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ ในกิจกรรมการดำเนินงานทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน การใช้ประโยชน์ และการ ประเมินผล

2.3.2 การตัดสินใจมีส่วนร่วมของชุมชน

วีระกิตติ หาญปริพรรณ์ และคณะ (2551 : 9-11) อธิบายเกี่ยวกับการตัดสินใจมีส่วนร่วม ขั้นตอนการมีส่วนร่วม และรูปแบบการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

การที่ชุมชนจะตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมกันในชุมชน และร่วมรับผิดชอบในโครงการ หรือกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งระบบนั้น ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและปัจจัยหลายประการ ทั้งปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเป็นคุณลักษณะภายในของบุคคล ซึ่งเป็นการรับรู้ข้อมูลที่เกิดขึ้น จากภายนอก ดังมีผู้ให้ความเห็นไว้ดังต่อไปนี้

Cohen and Uphoff (1877 : 17-19) เสนอว่าบุคคล 4 ฝ่ายมีส่วนสำคัญในการมีส่วนร่วม ในโครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมชุมชนบท ประกอบด้วย ประชาชนในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ ของรัฐ และบุคคลภายนอก สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นยังมีปัจจัยหลายปัจจัยที่มีส่วน ร่วมเกี่ยวข้อง ได้แก่

1. อายุและเพศ
2. สถานภาพในครอบครัว
3. ระดับการศึกษา
4. สถานภาพทางสังคม เช่น ชั้นทางสังคม ศาสนา
5. อาชีพ
6. รายได้และทรัพย์สิน
7. ระยะเวลาในท้องถิ่น และระยะเวลาที่อยู่ในโครงการ
8. ที่ดินถือครองและสถานภาพแรงงาน

ทัตดาว บุญपाल (2530 : 27) กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมทางสังคมของชุมชนของ บุคคลนั้น มีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง คือ สถานภาพทางสังคม สถานภาพทางเศรษฐกิจ สถานภาพทาง อาชีพ และที่อยู่อาศัย โดยบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจตกต่ำ จะเข้าร่วมกิจกรรม ต่าง ๆ ของชุมชนน้อยกว่าบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจสูง นอกจากนั้นแล้วได้มี การแหล่งอำนาจและการตัดสินใจในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน 13 ตัวแปร ซึ่งจาก การศึกษาแสดงให้เห็นว่า ความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน คือ ด้านการศึกษา และการเงินเป็นสิ่ง หนึ่งที่แสดงถึงสถานภาพทางสังคม แหล่งอำนาจทั้งสองชนิดนี้ ถ้าผู้ใดได้ครอบครองหรือมีไว้

ก็จะเป็นผู้ที่มีบทบาทสูงในชุมชน โดยเฉพาะในการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

นอกจากฐานะทางเศรษฐกิจและระดับการศึกษาแล้ว คุณลักษณะทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนนิสัย ประเพณีในชุมชน ก็อาจมีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนเช่นเดียวกัน

ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชน

Cohen and Uphoff (1980) กล่าวถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่ามีดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา (Analysis)
2. การมีส่วนร่วมในการเลือกวิธีการแก้ไขปัญหา (Decision Making)
3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการแก้ไขปัญหา (Implementation)
4. การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการ (Benefits)
5. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

ทัศนีย์ ไทยาภิรมย์ (2526) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น 4 ขั้นตอน

ดังนี้

1. ร่วมคิด : สภาพปัญหาที่มีอยู่ และสาเหตุปัญหา
2. ร่วมวางแผน : วิเคราะห์สาเหตุ จัดลำดับความสำคัญของปัญหาพิจารณาทางเลือก
3. ร่วมดำเนินการ : ดำเนินงานตามโครงการและแผนกำหนดโครงการและแผนงาน
4. ร่วมติดตามประเมินผล : ประเมินผลความสำเร็จหรือล้มเหลวเป็นระยะๆ และแก้ไข

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527) กล่าวถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527 : 212-213) กล่าวถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องให้บรรลุวัตถุประสงค์ และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ 8 ประการ คือ

1. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์กร
2. ร่วมคิด หรือสร้างรูปแบบวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาขององค์กร หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กร หรือสนองความต้องการขององค์กร
3. ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงานหรือโครงการ หรือกิจกรรมเพื่อจัดหรือแก้ไขและสนองความต้องการขององค์กร

4. ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมการลงทุนโครงการของชุมชน ตามขีดความสามารถของตนเองและของหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้
8. ร่วมควบคุม ติดตามประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ทำไว้ทั้งภาครัฐและเอกชน ให้เกิดประโยชน์ได้ตลอดไป

อกิน ระพีพัฒน์ (2527 : 320) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข
2. การตัดสินใจเลือกแนวทางและวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา
3. การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนา
4. การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

รูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชน

องค์การสหประชาชาติ (United Nations, 1981) ได้รวบรวมรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเอง ซึ่งเป็นไปโดยการอาสาสมัครหรือการรวมตัวกันขึ้นเองเพื่อแก้ไขปัญหาของกลุ่มของตนเอง โดยเน้นการกระทำที่มีได้รับการช่วยเหลือจากภายนอกซึ่งมีรูปแบบที่เป็นเป้าหมาย
2. การมีส่วนร่วมแบบชักนำ ซึ่งเป็นการเข้าร่วมโดยต้องการความเห็นชอบหรือสนับสนุนโดยรัฐบาล เป็นรูปแบบโดยทั่วไปของประเทศที่กำลังพัฒนา
3. การมีส่วนร่วมแบบบังคับ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วมภายใต้การดำเนินนโยบายของรัฐบาล ภายใต้การจัดการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือโดยการบังคับโดยตรง รูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่ผู้กระทำได้รับผลทันที แต่จะไม่ได้รับผลระยะยาว และจะมีผลเสียคือไม่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชน ในที่สุดการตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมของสมาชิกที่ไม่ใช่เป็นเพียงการเข้ามาเยี่ยมชม หรือมีส่วนร่วมเป็นครั้งคราว หรือมีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อย ฉาบฉวยเป็นการมีส่วนร่วมที่เริ่มตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการร่วมรับผิดชอบในโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ทั้งระบบนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ทั้งปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม

2.3.3 แนวทางการจัดการการมีส่วนร่วม

สมลักษณ์ ไชยเสริฐ (2549 : 144-149) แบ่งแนวทางการจัดการการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น 3 ด้านหลัก คือ

1. ด้านประชาชน (Public)
2. ด้านการมีส่วนร่วม (Participation)
3. ด้านภาครัฐ

โดยการมีส่วนร่วมมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ประชาชนที่เป็นบุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ในการดำเนินการพัฒนา ช่วยเหลือ สนับสนุนทำประโยชน์ในเรื่องต่าง ๆ หรือกิจกรรม ต่าง ๆ ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผลเพื่อให้เกิดการยอมรับ และก่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดกันทุกฝ่าย ดังนี้

- การรับรู้ (Perception) ต้องสร้างสำนึกให้ทั้งภาครัฐและประชาชน มีความตระหนัก การรับรู้ การยอมรับในสิทธิหน้าที่และส่วนร่วมของทุกกลุ่มทุกฝ่าย โดยภาครัฐนั้นเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องสร้างสำนึกใหม่ว่ากิจการที่ตนรับผิดชอบไม่ใช่ “รัฐกิจ” หรือ “กิจการของรัฐ” ที่ตนมีสิทธิตัดสินใจเท่านั้น แต่เป็น สาธารณกิจ ที่สาธารณชนชอบที่จะมีส่วนร่วมในการคิด ร่วมกระทำหรือตรวจสอบ หากเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ปรับทัศนคติให้ได้เช่นนี้ก็ต้องเผชิญกับสถานะที่อาจเกิดข้อขัดแย้งกับประชาชนกลุ่มที่ต้องการมีส่วนร่วมได้ ส่วนภาคประชาชนการตระหนัก การรับรู้ และยอมรับในสิทธิและหน้าที่ ตลอดจน การมีส่วนร่วม นั้น ต้องเข้าใจว่าตนและผู้อื่นต่างก็มีสิทธิหน้าที่และส่วนร่วม เสมอกัน ตามหลักการเท่าเทียมกัน ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องยอมรับการ “รวมขอม” และ “ประสานประโยชน์” มิฉะนั้น ความแตกต่างในผลประโยชน์และจุดยืน จะนำไปสู่ความขัดแย้งและความรุนแรงในที่สุด

- ทัศนคติ (Attitude) ต้องสร้างความเข้าใจและปรับทัศนคติของบุคลากรภาครัฐและภาคประชาชน ทั้งสองฝ่ายให้มีทัศนคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน กล่าวคือภาครัฐจะต้องเห็นการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นเรื่องที่ต้องส่งเสริมเพื่อประโยชน์หลายประการ อาทิ เพื่อการได้ข้อมูลข้อเท็จจริง และความคิด ที่หลากหลาย รวมทั้งบุคลากรภาครัฐ ผู้รับผิดชอบด้านการมีส่วนร่วมจะต้องมีทัศนคติที่ดีต่อประชาชน และต่อกระบวนการมีส่วนร่วม มีการปรับปรุงบทบาทและค่านิยม ตลอดจนต้องมีความอดทนในการทำงานกับประชาชน เพราะการมีส่วนร่วมต้องใช้ระยะเวลา ยาวนานต้องทำอย่างต่อเนื่อง และมีความจริงใจต่อประชาชนในขณะเดียวกันภาคประชาชนเองก็ควรมีท่าทีที่เข้าใจ ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน และจะต้องมีทัศนคติที่ดีต่อกระบวนการมีส่วนร่วมและต่อเจ้าหน้าที่เช่นเดียวกันก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างประชาชนและเจ้าหน้าที่ทำให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกันมากขึ้น ส่งผลให้กิจกรรมการมี

ส่วนร่วมบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นหากทั้งสองฝ่ายต่างมีทัศนคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วมและต่อกันแล้วความร่วมมือ “ประชารัฐ” ก็จะพัฒนาได้ดียิ่งขึ้น

- การเป็นตัวแทน (Representation) การสรรหาและคัดเลือกตัวแทนจะต้องคำนึงถึงประชาชนทุกกลุ่มทุกฝ่าย เพื่อให้ประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ที่หลากหลายทุกกลุ่มนั้นมีตัวแทนเข้าไปร่วมด้วยจะได้ประสาน ผลประโยชน์กันจนลงตัว และเกิดความเป็นธรรมขึ้น รวมทั้งควรคำนึงถึงคุณสมบัติของตัวแทนที่ต้องการด้วย โดยพิจารณาจากคุณสมบัติในด้านต่าง ๆ เช่น ทักษะและความสามารถที่เกื้อหนุนกัน ความสอดคล้อง ของเทคโนโลยี วัตถุประสงค์ ค่านิยม และวัฒนธรรมองค์กร การตอบสนองซึ่งกันและกัน ความรับผิดชอบ ความมั่นคงด้านการเงิน ความสามารถในการสร้างความเชื่อมั่น เป็นต้น นอกจากนี้ กลุ่มที่เป็นตัวแทน จะต้องมีความน่าเชื่อถือจากกลุ่มทั้งหลายหรือผู้มีส่วนได้เสีย และมีปัจจัย ที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ต้องตระหนักถึง คือสมาชิกที่เป็นตัวแทนต้องมีความรู้สึกที่จะต้องอาศัยซึ่งกันและกัน

- ความเชื่อมั่นและไว้วางใจ (Trust) การมีส่วนร่วมนั้นต้องสร้างให้สมาชิกมีความเข้าใจ และมีความจริงใจในการเข้าร่วม สิ่งที่จะได้ตามมาคือความเชื่อมั่นและไว้วางใจ (Trust) ในองค์กร โดยการสร้างความเชื่อมั่นและไว้วางใจกันนั้นต้องแสดงให้เห็นอย่างชัดเจน กำหนดให้เป็นรูปธรรม และเป็นวัฒนธรรมขององค์กร ซึ่งการสร้างความเชื่อถือ ศรัทธา ความไว้วางใจกันและกัน เป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้กระบวนการมีส่วนร่วมประสบความสำเร็จ หรือล้มเหลว การสร้างความเชื่อถือ ไว้วางใจอาจทำได้คือการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การดำเนินกิจกรรมการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง และนำเสนอข้อมูลข้อเท็จจริงอย่างตรงไปตรงมาครบถ้วน รวมทั้งต้องมีการติดต่อระหว่างสมาชิกอย่างสม่ำเสมอบ่อยครั้ง และทำอย่างตั้งใจทั้งที่เป็นทางการ และไม่ใชทางการภายใน องค์กรซึ่งเป็นสิ่งที่จะทำให้เกิดความสำเร็จในการสร้าง และดำรงไว้ซึ่งความเชื่อมั่น และความไว้วางใจการร่วมมือซึ่งกันและกัน

- การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร (Information-Sharing) สร้างกลไกเพื่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เนื่องจากการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ทำให้ข้อมูลข่าวสาร ทั้งด้านที่เป็นข้อเท็จจริงและด้านที่เป็นความคิด ความรู้สึก ความคาดหวัง ได้ถูกแสดงออกอย่างหลากหลายกลุ่ม ลึกและสมบูรณ์ครบถ้วนมากขึ้น ซึ่งจะทำให้ การวินิจฉัยปัญหา และ การเสนอทางเลือกในการแก้ไขปัญหา มีหลากหลาย และตรงกับความต้องการมากขึ้น ผลที่ตามมาคือ ทำให้การตัดสินใจในการกำหนดนโยบาย และการวางแผนดำเนินไปได้อย่างรอบรู้ รอบคอบและรอบด้านยิ่งขึ้น โดยการที่ประชาชนจะมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นจำเป็นต้องมีความรู้ และมีข้อมูลข่าวสารเพียงพอในนโยบายที่ตนต้องการมีส่วนร่วม ข้อมูลข่าวสารเหล่านี้ส่วนใหญ่แล้วมักจะเป็นของหน่วยงานที่เป็นผู้ริเริ่มนโยบาย บางส่วนเกิดจากการศึกษา ของนักวิชาการและองค์กรพัฒนาเอกชน

ดังนั้นประชาชนที่สนใจการมีส่วนร่วม กับนโยบายใดอาจไปขอความร่วมมือและข้อมูลจากบุคคล และองค์กรเหล่านั้น

- **ฉันทามติ (Consensus)** การมีส่วนร่วมเป็นการสร้างฉันทามติ โดยการให้ประชาชน และ ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเข้าร่วมในการหาวิธีแก้ไขปัญหายุ่งยากซับซ้อนร่วมกัน หาทางออก สำหรับ การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในทางสันติ เป็นที่ยอมรับหรือเป็นฉันทามติของประชาสังคม ซึ่ง ทุกคนยินยอมเห็นพ้องต้องกันในทุก ๆ ขั้นตอนของกระบวนการ มีส่วนร่วม โดยเสาหลักของการ มีส่วนร่วมที่ดีก็คือ การที่ประชาชนสามารถที่จะร่วมมือกัน ลดความขัดแย้ง สร้างข้อตกลงที่มั่นคง ยืนยาว การยอมรับ ระหว่างกลุ่ม และหาข้อสรุปร่วมกันได้ทุกฝ่าย แม้ว่าอาจจะ มีความเห็นที่ แตกต่างกันก็ตาม ก็ต้องสามารถที่จะปรับความเห็นที่ต่างกัน โดยการเจรจาหาข้อยุติที่ทุกฝ่ายยอมรับ กัน ได้อย่างสันติวิธี เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปที่เห็นพ้องหรือฉันทามติร่วมกันได้ทุกฝ่าย

- **การมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction)** องค์การการมีส่วนร่วมต้องสร้างให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ ระหว่างกันในองค์กร ก็จะต้องจัดกิจกรรมที่ทำให้มีการพบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็นของกันและกันเป็นการสื่อสารแบบ 2 ทาง (Two Ways Communication) ก่อให้เกิด ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน ซึ่งจะนำไปสู่การลดอคติ ที่มีต่อกัน และเกิดความเข้าใจที่ดีขึ้นระหว่าง ผู้ที่เข้าร่วม สิ่งเหล่านี้นับว่าเป็นกลไกที่จะช่วยป้องกันความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้น หรือกรณีที่มี ความขัดแย้งเกิดขึ้นแล้วก็จะเป็กลไกที่ช่วยบรรเทาความขัดแย้งให้ลดระดับความรุนแรงลงได้ ซึ่งการมีปฏิสัมพันธ์ในกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนก็เพื่อที่จะให้เกิดการตัดสินใจที่ดี ขึ้นและรับการสนับสนุนจากสาธารณชน ซึ่งเป้าหมายของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ก็คือ การให้ข้อมูลต่อสาธารณชน และให้สาธารณชนแสดงความคิดเห็นต่อโครงการที่นำเสนอหรือ นโยบายรัฐ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเพื่อหาทางออกที่ดีที่สุด ตลอดจนสร้างความสัมพันธ์ ที่ดีสำหรับทุก ๆ คน

- **ความประสงค์หรือความมุ่งหมาย (Purpose)** ต้องกำหนดความประสงค์หรือความ มุ่งหมายในการมีส่วนร่วมไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นไปเพื่ออะไร ผู้เข้าร่วมจะได้ตัดสินใจดูว่าควร เข้าร่วมหรือไม่ การมีความมุ่งหมายที่ต้องการบรรลุชัดเจนจะนำทางให้สมาชิกผู้เข้าร่วมได้เข้าใจ ตรงกัน และเดินไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นความเป็นเอกภาพทางความคิดเห็น เอกภาพในการดำเนินกิจกรรม และความเข้มแข็งขององค์กร นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมต้อง มีกิจกรรม เป้าหมายในการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมต้องระบุลักษณะของกิจกรรมว่ามีรูปแบบ และลักษณะอย่างไร เพื่อที่ประชาชนจะได้ตัดสินใจว่าควรเข้าร่วมหรือไม่ รวมทั้งขั้นตอนของ กิจกรรมจะต้องระบุไว้ในกิจกรรมแต่ละอย่างมีกี่ขั้นตอน และประชาชนสามารถเข้าร่วมในขั้นตอน ใดบ้าง

- การประเมินผล (Appraisal) ต้องมีระบบการประเมินผล เนื่องจากการประเมินผลเป็นขั้นตอนหนึ่ง ในกระบวนการมีส่วนร่วม และถือเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งของผู้บริหารในการบริหารทรัพยากร บุคคลให้เกิด ประโยชน์สูงสุด องค์กรใดที่มีการประเมินผลการปฏิบัติงานที่เป็นธรรม โปร่งใส และจัดทัศนคติส่วนตัวออกได้มากที่สุด ถือว่าองค์กรนั้นใช้เครื่องมือนี้ได้อย่างได้ผล และเกิดประโยชน์ ในทำนองเดียวกันการประเมินผล การปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กร ย่อมส่งผลถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กรได้เช่นเดียวกัน ซึ่งผลของกระบวนการประเมินผลก็จะกลายเป็นปัจจัยนำเข้าไปในกระบวนการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผนเพื่อนำปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติมาปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาผลการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลงาน (Performance Appraisal) จึงต้องเริ่มตั้งแต่การเข้าร่วมควบคุม ร่วมติดตาม ร่วมประเมินผล ร่วมบำรุงรักษา โครงการ และกิจกรรมที่จัดทำไว้ทั้งโดยเอกชน และรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

- ความโปร่งใส (Transparency) ปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรการมีส่วนร่วม ให้มีความโปร่งใส เนื่องจากการมีส่วนร่วมนั้นเป็นกระบวนการที่ทำให้ประชาชนมีโอกาส ตรวจสอบ การใช้ดุลยพินิจ สำหรับการตัดสินใจของรัฐบาล และหน่วยงานของรัฐซึ่งจะก่อให้เกิดความโปร่งใสในการดำเนินการ ลดการทุจริตและข้อผิดพลาดของนโยบายแผน โครงการลงได้ โดยการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในองค์กร ซึ่งความโปร่งใส เป็นองค์ประกอบหนึ่งของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีประกอบด้วย ความไว้วางใจ การเปิดเผยข้อมูล การเข้าถึงข้อมูล และกระบวนการตรวจสอบ

- ความเป็นอิสระ (Independence) องค์กรการมีส่วนร่วมจะต้องมีความเป็นประชาธิปไตย โดยการให้เกียรติ ยอมรับความคิดเห็นของกันและกัน สมาชิกทุกคนในองค์กรมีอิสระทางความคิด การที่สมาชิกมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นและตัดสินใจจะเป็นปัจจัยให้เกิดความรู้สึก รับผิดชอบร่วมกัน ซึ่งหลักการและ เงื่อนไขสำคัญของการมีส่วนร่วมประการหนึ่ง คือความเป็นอิสระ หรือความสมัครใจที่จะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วม การบังคับไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบของการคุกคาม การระดม และการว่าจ้าง ไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วม

- ก้าวไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่อง (Onward-Doing) องค์กรการมีส่วนร่วม ต้องเปิดโอกาส ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เนื่องจากการมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้เกิด ประสพการณ์ การเรียนรู้ใหม่ ความคิดใหม่ที่ท้าทายอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่ก้าวไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่องภาครัฐจะต้องเตรียมประชาชนให้มีความพร้อม และเห็นประโยชน์ของ การมีส่วนร่วมด้วยการให้ความรู้ และการสร้างความเข้าใจในบทบาทของการมีส่วนร่วมภาคประชาชน รวมทั้งมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันอย่าง ต่อเนื่อง โดยความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกจะเป็นตัวกำหนดที่สำคัญที่จะทำให้การมีส่วนร่วมของ

ประชาชนเป็นไปอย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอ และการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างต่อเนื่อง จะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะบ่งบอกถึงความเข้มแข็งของการมีส่วนร่วม รวมทั้งจะทำให้เกิดความมั่นใจได้ว่าการเปลี่ยนแปลงจะเป็นไปในทิศทางที่พึงปรารถนา ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนและสังคม

- เครือข่าย (Network) ส่งเสริมให้มีการผนึกกำลังร่วมกันของทั้งภาครัฐ และภาคประชาชน เครือข่ายคือ การที่จะต้องมาทำความเข้าใจกันมาผนึกกำลังกันเป็นหนึ่งเดียวที่สำคัญต้องเป็นไปเพื่อสร้างผลประโยชน์ในเชิงการทำงานร่วมในรูปกิจกรรม โครงการ แผนงาน ที่จะต้องอาศัยความร่วมมือกัน ต้องผนึกกำลังขอความร่วมมือ หรืออาศัยการทำกิจกรรมร่วมมือกันหลายองค์กร ซึ่งเครือข่าย ความร่วมมือจะต้องเกิดขึ้นจากวิถีคิดของสมาชิก ผู้บริหาร และบุคคลในชุมชนเป็นหลัก โดยเครือข่ายความร่วมมือนั้นจำเป็นต้องให้มีตัวแทนของประชาชนมาพบปะพูดคุย เพื่อก่อตัวและกล่าวถึงวัตถุประสงค์ ร่วมกัน ดังนั้น เครือข่ายการมีส่วนร่วม จึงเป็นกระบวนการเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่ม หรือเชื่อมโยง องค์กรการมีส่วนร่วมกับสมาชิก ประชาชน และกลุ่ม / องค์กรต่าง ๆ ในชุมชนเข้าด้วยกัน โดยมี รูปแบบความสัมพันธ์การมีส่วนร่วมในแนวราบขององค์กรการมีส่วนร่วมและชุมชน รวมทั้งเป็นกระบวนการส่งเสริมสนับสนุน ประชาชนให้สามารถพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยอาศัยเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการทำงานของคนในชุมชนเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาของคนและปัญหาส่วนรวมในชุมชน ซึ่งการดำเนินงานของเครือข่ายจะนำไปสู่การพัฒนาการมีส่วนร่วมที่ยั่งยืนได้ในที่สุด

2.3.4 ระดับการมีส่วนร่วม

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2547 : 17-18) ได้ศึกษาถึงระดับของการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ต่อการ ดำเนินการแก้ไขปัญหา นั้น ๆ ได้ระดับของการเข้ามีส่วนร่วมเป็น 5 ระดับ คือ

1. ระดับมีส่วนร่วมในการเป็นผู้ให้ข้อมูล
2. ระดับการมีส่วนร่วมเป็นผู้ร่วมรับข้อมูล
3. ระดับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งแยกย่อยออกไปอีกเป็น 3 กรณีคือ
  - 3.1 คนมีน้ำหนักน้อยกว่าเจ้าของโครงการ
  - 3.2 คนมีน้ำหนักเท่ากับเจ้าของโครงการ
  - 3.3 คนมีน้ำหนักมากกว่าเจ้าของโครงการ
4. ระดับการมีส่วนร่วมดำเนินงาน
5. ระดับการมีส่วนร่วมสนับสนุน

สรุป แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมคือการรับทราบปัญหา การตระหนักว่าปัญหานั้นเป็นเรื่องของตน และมาร่วมกันจัดการแก้ไขปัญหา นั้น ทั้งพร้อมรับผิดชอบร่วมกัน สำหรับงานวิจัยนี้สนใจ

แนวคิดการมีส่วนร่วมนี้ในมิติของความสัมพันธ์ระหว่างความถี่ของการเข้ามามีส่วนร่วมกับระดับความรู้ ความเข้าใจ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงระดับการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในวิถีประจำวันของประชากรกลุ่มตัวอย่าง

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พิพัฒน์ ยอดพฤติการ และคณะ (2547) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาและจัดทำฐานข้อมูลกลุ่ม / องค์กร / พื้นที่ ที่ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตได้แบ่งองค์ประกอบของหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็น 4 หมวด ได้แก่ หมวดผลลัพธ์ (Result) หมวดกระบวนการ (Process) หมวดความรู้ (Learning) และหมวดคุณธรรม (Moral) ผลการศึกษาพบว่าหมวดคุณธรรมซึ่งประกอบไปด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ความอดทน มีความเพียร และการใช้สติปัญญานั้นต้องเป็นฐานรากของการพัฒนา และดำเนินกิจกรรมใด ๆ ภายใต้อิทธิพลเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีผลลัพธ์ ได้แก่ ความสมดุล ความยั่งยืน และการพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

ผลการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงเห็นความสัมพันธ์ในเชิงเหตุและผล (Cause and Effect) สามารถพบอยู่ในองค์ประกอบหลักทั้ง 4 หมวด เช่น กลุ่มแม่บ้านผลิตผ้าทอมือได้ 500 ผืนต่อเดือน ต่อมา มีผู้ส่งออกมาสั่งซื้อ 5,000 ผืนใน 2 เดือน เมื่อประชุมแล้วกลุ่มแม่บ้านสรุปที่จะไม่รับผลิตตามคำสั่งซื้อดังกล่าว นอกจากผู้ส่งออกจะยอมรับการทยอยส่งมอบ 500 ผืนต่อเดือน เนื่องจากเห็นว่าการขาดการพิจารณาใต้อรรถโดยใช้สติปัญญา (หมวดคุณธรรม) ซึ่งเป็นเงื่อนไขกับความรอบคอบ (หมวดความรู้) ต่อการต้องไปเกณฑ์คนมาเพิ่มฝึกให้ทอในเวลาจำกัด หรือต้องไปเบียดเบียนเวลาครอบครัวจนอาจพักผ่อนไม่พอของแม่บ้านรวมถึงต้องกังวลเรื่องคุณภาพผ้าอีก

พิพัฒน์ ยอดพฤติการ และคณะ (2547) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาและจัดทำฐานข้อมูลกลุ่ม / องค์กร / พื้นที่ ที่ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตระยะที่ 2 กล่าวถึง โมโซโซตี้ หรือ สังคมพอประมาณ (Moderation Society) หรือเขียนย่อว่า โมโซ (Mo - So) ซึ่งเป็นวิถีสอดคล้องกับทางสายกลาง ไม่สุดขั้วไปด้านใดด้านหนึ่งคือ ไฮโซ (Hi - So) หรือ โลโซ (Lo - So) ถือเป็นทางเลือกท่ามกลางกระแสบริโภคนิยม สำหรับผู้ที่ต้องการปรับชีวิตให้เข้ากับ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผลการศึกษาพบว่าภาพของโมโซโซตี้ที่จะสะท้อนสู่สาธารณะ คือสังคมอันพึงปรารถนาที่ชาวโมโซทุกคนจะร่วมกันสร้างขึ้นเพื่อให้เป็นสังคมที่ประกอบด้วยความจริง ความดีงาม และความสุข โดยการขับเคลื่อนเพื่อการเปลี่ยนแปลงจะมี 2 ระดับที่เป็นกายภาพเชิงสัญลักษณ์ และระดับพฤติกรรมที่เริ่มตั้งแต่จิตสำนึก

เชิงสัญลักษณ์ทุกคนจะมีสายรัดข้อมือที่มีเลขประจำตัวไม่ซ้ำกันเพื่อเตือนสติให้ "เน้นสติเหนือสตางค์" ในเชิงจิตสำนึก จะมีการร่วมออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ ให้มี

ความหลากหลายมากขึ้นเรื่อย ๆ มีกิจกรรมประจำเช่น "มือใหม่หัดทำความดี" (First Hand Out) เปิดโอกาสให้เด็ก ๆ ได้ริเริ่มทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน โรงเรียน และครอบครัว

แนวคิดโมโซนี้ไม่มีใครเป็นเจ้าของ ไม่มีกรรมการหรือองค์กรที่เป็นทางการขับเคลื่อน แต่จะยึดหยุ่น มีอิสระ

กังสตาล อยู่เย็น (2544) ได้ศึกษาเรื่องพลวัตชุมชนบ้านเปรี๊ดในภายใต้แนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าชุมชนมีระบบเศรษฐกิจดั้งเดิมของชุมชนมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จากนั้นจึงเริ่มปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต และรูปแบบการผลิต เป็นแบบเพื่อการค้า ทำให้วิถีชีวิตแบบพึ่งพาตนเองหมดไป ส่งผลกระทบต่อชุมชนทุกด้าน จนกระทั่งผู้นำชุมชนได้กระตุ้นให้ชาวบ้านตระหนัก ชาวบ้านได้พยายามหันกลับมาใช้วิถีชีวิตแบบเดิม ๆ ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การศึกษาได้ข้อสรุปว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงได้แก่ ผู้นำชุมชนมีบทบาทในการเปลี่ยนวิธีคิดและการปฏิบัติของสมาชิกในชุมชน การกระตุ้นหรือจูงใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชุมชนที่ดีขึ้น กระบวนการเรียนรู้ การเรียนรู้ และการได้รับการฝึกอบรม รวมไปถึงการทัศนศึกษาดูงานสื่อมวลชน ค่านิยม ทัศนคติ และจิตสำนึกของประชาชน เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน กลุ่มหรือองค์กร และการมีส่วนร่วม ของประชาชน กลุ่มและองค์กรมีข้อกำหนดที่ทำให้คนในชุมชนเกิดการมีส่วนร่วม เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน สังคม วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยพื้นฐานที่มีอยู่เดิมในแต่ละชุมชน ซึ่งมีความแตกต่างกัน และมีผลต่อความยากง่ายในการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตคนในชุมชนให้เข้าสู่แนวทางแห่งเศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจ และ ภาวะหนี้สิน เป็นปัจจัยด้านการเลือกประกอบอาชีพของคน หน่วยงานภายนอกชุมชน ส่วนราชการ หรือเอกชนต่าง ๆ ที่เข้ามาส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาอาชีพให้ประชาชน มีผลต่อการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ทรงชัย ดิยานนท์ (2542) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาทัศนะของเกษตรกรในการสร้างความมั่นคงทางรายได้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่ปฏิบัติกิจกรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ผลการศึกษาสรุปได้ว่าด้านความรู้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ครอบครัวส่วนใหญ่รู้จักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยรับรู้จากแหล่งข้อมูลโทรทัศน์ ส่วนใหญ่ไม่ได้รับการอบรมความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และไม่เคยไปดูงานด้านเกษตรทฤษฎีใหม่ และมีความรู้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ด้านการบริโภคเข้าใจว่าแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องเกี่ยวกับการกินอยู่อย่างประหยัดเหมาะสมกับรายได้ ด้านสิ่งแวดล้อม การผลิต ด้วยแรงงานคนแทนเครื่องจักรเป็นการช่วยลดมลภาวะทำให้สิ่งแวดล้อม การผลิตด้วยแรงงาน คนแทนเครื่องจักรเป็นการช่วยลดมลภาวะ ทำให้สิ่งแวดล้อมในเรื่องสุขภาพอนามัย การบริโภคอาหาร ที่ปราศจากสารเคมีทำให้มีสุขภาพอนามัยดี ซึ่งภาพรวมแล้วเกษตรกรมีความรู้

เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในระดับสูง ด้านการปฏิบัติกิจกรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้รับการสนับสนุนทางด้านเงินทุนอย่างเพียงพอ และในการทำการเกษตรแบบผสมผสานพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ปฏิบัติได้น้อย ในการปลูกพืชมากกว่า 1 อย่าง และในการจัดหาพื้นที่ให้มีแหล่งน้ำพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้จัดเตรียมที่ดินเพื่อเป็นแหล่งน้ำ และ เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้วิธีการทางธรรมชาติในการรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดินและระบบนิเวศน์ โดยเกษตรกรยังคงใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง และไม่ได้รับการอบรมเพื่อการเพิ่มความรู้ในการประกอบอาชีพ นอกจากนี้ เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีการรวมกลุ่มในการประกอบอาชีพเพื่อต่อรองกับระบบตลาด กล่าวโดยสรุปเกษตรกรปฏิบัติกิจกรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับน้อย ด้านการประกอบอาชีพทางการเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรต่อการสร้างความมั่นคงทางด้านรายได้ของครอบครัว โดยส่วนใหญ่ มีความเห็นว่าการแหล่งน้ำเพียงพอจะทำให้มีผลผลิตตลอดปี และส่วนใหญ่เห็นว่าการทำการเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจะทำให้ครอบครัวมีรายได้เพียงพอในการชำระหนี้ และทำให้สามารถอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีการบริโภคอาหารที่ปราศจากสารเคมีสุขภาพแข็งแรง ในด้านความพึงพอใจในชีวิต เกษตรกรพึงพอใจในชีวิต และในด้านการรวมกลุ่มเห็นว่าการสร้างความสามัคคีในชุมชนก่อให้เกิดความสุขในครอบครัว นอกจากนี้ยังพบว่าผลของการศึกษาขัดแย้งกันมาก คือ แม้ว่าภาพรวมเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับสูง และมีทัศนคติเห็นด้วยว่าการทำการเกษตรตามแนวคิด เศรษฐกิจพอเพียงจะช่วยสร้างความมั่นคงทางด้านรายได้ของครอบครัว แต่การนำความรู้ไปปฏิบัติในอยู่ในระดับต่ำ ฉะนั้นควรให้หน่วยงานของรัฐและเอกชนมีการส่งเสริม การจัดฝึกอบรม เพิ่มความรู้ ทักษะการปฏิบัติการเกษตร ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงรวมถึงมีแหล่งเงินทุนให้เกษตรกรกู้ยืมเพื่อทำการเกษตรได้

ศศิพร ปาณิกบุตร (2544) ได้ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของเกษตรกรในรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ ทฤษฎีใหม่เป็นการศึกษาถึงลักษณะทั่วไปทางสังคม เศรษฐกิจ การได้รับข่าวสารและความรู้ ความเข้าใจทฤษฎีใหม่ กับการดำเนินชีวิตในรูปแบบ เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ และไม่ได้ดำเนินชีวิตในรูปแบบ เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ โดยให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงว่า เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองอยู่ได้โดยไม่ต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของคนให้ดีเสียก่อน คือตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวัง แต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียวเพราะผู้มีอาชีพและฐานะเพียงพอจะพึ่งตนเองได้ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้า และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไปตามลำดับได้ นอกจากนี้คำว่าเศรษฐกิจพอเพียงมิได้จำกัดเฉพาะเกษตรกร หรือชาวไร่ชาวนาเท่านั้น แต่เป็นเศรษฐกิจของทุกคนทุกอาชีพ ทั้งที่อยู่ในเมือง และชนบทเมื่อภาวะของเงินผันผวนประชาชน

ก็ต้องไม่ใช่จ่ายเงินฟุ่มเฟือยเกินตัว หากไม่มีความพอประมาณในใจตนก็ย่อมไม่ถือว่าประพฤติน อยู่ในระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ โดยผู้วิจัยมีความเห็นว่าทฤษฎีใหม่ของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีความแตกต่างจากการทำเกษตรผสมผสานทั่วไป ด้วยทรงเน้น ความสำคัญของน้ำ และต้องมีน้ำเพียงพอต่อการประกอบอาชีพได้ตลอดปี เป็นปัจจัยในการทำ การเกษตรตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ให้เกิดความพอเพียง และมั่นคงยิ่งขึ้น โดยผลการศึกษา พบว่าการได้รับข่าวสาร และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่พบว่าได้รับข้อมูลจากโทรทัศน์ และเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่ว่าจะต้องแบ่งที่ดิน ออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ปลูกข้าว ปลูกสระเลี้ยงปลา ปลูกผลไม้และเป็นที่อยู่อาศัยพร้อมเลี้ยงสัตว์ และปลูกพืชสวนครัว การทำตามทฤษฎีใหม่จะทำให้ ดินมีความอุดมสมบูรณ์ ทฤษฎีใหม่เป็นการเกษตรที่ใช้แรงงานในครัวเรือน เป็นหลักทฤษฎีใหม่ จะสำเร็จขึ้นอยู่กับเกษตรกรเอง ซึ่งพบว่าเกษตรกรที่ดำเนินชีวิตในรูปแบบ เศรษฐกิจพอเพียงตาม แนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ได้รับข่าวสารและมีความรู้ความเข้าใจมากกว่าผู้ไม่ได้ดำเนินชีวิตใน รูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริใหม่

พรหมมินทร์ บัวชื่นบาน และคณะ (2550) ทำโครงการวิจัยการแก้ปัญหาหนี้สินของคนใน ชุมชน แม่ฮักพัฒนาตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืน พบว่าจากนิยามเศรษฐกิจ พอเพียงน้อมนำมาพิจารณาประสานเข้ากับสภาพความเป็นจริงของชุมชนสมัยครั้งก่อนเศรษฐกิจ พื้นฐานอยู่กับความเรียบง่ายไม่ได้ซับซ้อนอยู่กับแบบสังคมชานา ปลูกบ้าน ทำด้วยไม้ไผ่ หรือ ไม้เลื้อยจากป่า มุงด้วยตองติงหรือหญ้าคา ทุกครอบครัวต่างมีช้างของตัวเอง ผู้ชายมีหน้าที่ตัดฟัน เผาถ่าน เก็บเห็ด หน่อไม้ เข้าป่าหาเลี้ยง ผู้หญิงเลี้ยงลูกอยู่กับบ้าน คอยดูแล หมู เป็ด ไก่ แรงงาน มีวัว มีควาย ช่วยทำไร่ไถนา และเทียมเกวียน บริโภคอาหารคัมจากห้วย ลำธารหรือบ่อน้ำ พลังงานที่ รู้จักก็แค่ น้ำมัน ถ่านไฟฉาย พลุจรวดตะเกียง ไม่มีการลักเล็กขโมยน้อย มีการปันอาหารอร่อยให้กันแบบ พริกบ้านเหนือเกลือบ้านใต้ บางวัน แม้ไม่มีเงินใช้ก็ไม่เคียดร้อน สังคมช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ทั้งในการงานส่วนตัวและส่วนรวม จึงกล่าวได้ว่าสมัยนั้นชีวิตมีความสุข สงบ อยู่กับ ธรรมชาติ เป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง การยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของไทยนั้น จะเป็นไปได้ เมื่อดำเนินการควบคู่ไปกับระบบทุนนิยมที่มีการแข่งขัน ไม่ใช่ทุนนิยมผูกขาดแบบ ปัจจุบันของไทย โดยการดำเนินการทางเศรษฐกิจของไทยที่ควรจะต้องเกิดขึ้นในระยะต่อไป ก็ระบบ เศรษฐกิจที่พึ่งพาตนเอง เป็นธรรม และมีความยั่งยืน ซึ่งไทยอาจจะทำในรูปของการรวมตัวแบบ สหกรณ์ หรือถ้าเป็นทุนนิยมก็ให้มีการแข่งขัน โดยหากไทยสามารถยึดหลักการดังกล่าวได้แล้ว ก็จะทำให้ไทยป้องกันความผันผวนที่เกิดจากระบบ ทุนนิยมได้ดีกว่าปัจจุบันมากหัวใจของระบบ ทุนนิยม คือการแข่งขัน ขูดรีดเอารัดเอาเปรียบ ผูกขาดตัดตอน มีอไครยาวสาวได้สาวเอา คนใน หมู่บ้านชนบทไม่ว่าจะอยู่ส่วนไหนของโลกต่างต้องตกอยู่ใต้อานาจาระบบสามัญนี้ ยกที่จะ ปฏิเสธหรือหลีกเลี่ยงข้ามพ้น

ฉะนั้น โดยนัยยะความหมาย 3 ห่วง (ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง) 2 เงื่อนไข (เงื่อนไขความรู้ เงื่อนไขคุณธรรม) ในทางปฏิบัติ ก็เหมือนกับสังขธรรม 25 ศตวรรษจากพุทธโอษฐ์ที่ว่า คนเป็นที่พึ่งแห่งตน

วรรณดี จันทน์มาลา (2551) ศึกษาการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในการดำเนินชีวิตของข้าราชการ : ศึกษากรณีเรือนจำอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา พบว่าการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ ในการดำเนินชีวิตของข้าราชการเรือนจำอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมาเริ่มจากผู้บริหารเรือนจำ เห็นถึงความยากลำบาก ของข้าราชการที่ต้องเดินทางไปซื้อสิ่งของต่าง ๆ ซึ่งเรือนจำอำเภอสีคิ้วอยู่ห่างไกลจากชุมชน จึงมีแนวคิดในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในเรือนจำ หลังจากนั้นอธิบดีกรมราชทัณฑ์ได้มาตรวจเยี่ยมเรือนจำ และได้มีนโยบายมอบหมายให้เรือนจำสีคิ้วดำเนินการบริหารและเปลี่ยนวิถีชีวิตของข้าราชการ โดยการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้เพื่อเป็นแบบอย่างแก่เรือนจำอื่นๆ สำหรับแนวทางและกระบวนการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจพอเพียงให้คงอยู่ในวิถีชีวิตของข้าราชการ พบว่าเริ่มจากผู้บริหารเรือนจำที่ได้ทำเป็นแบบอย่างซึ่งได้รับการยอมรับจากผู้ใต้บังคับบัญชาและครอบครัวเป็นอย่างดี การดำเนินงานเน้นการสร้างสามัคคี และการมีส่วนร่วมของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ในการดำเนินโครงการร่วมกัน ยังผลให้เกิดความภาคภูมิใจที่ได้รับการยอมรับจากเรือนจำอื่น ๆ ส่วนวิถีชีวิตของข้าราชการเรือนจำอำเภอสีคิ้วภายหลังการปรับใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงพบว่า เปลี่ยนแปลงไป เช่น เกิดความสามัคคีในหมู่ราชการมากขึ้น เกิดการลดซื้อสินค้าในห้างสรรพสินค้าที่ไม่จำเป็นลง หักลดการดื่มสุราหลังจากเลิกงาน ลดการออกไปเที่ยวเตร่ ซื้อของในห้างสรรพสินค้าลง ทำให้มีเงินเหลือเก็บมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปสอนผู้ต้องขังโดยจัดตั้งศูนย์สาธิตเศรษฐกิจพอเพียงในเรือนจำเพื่อฝึกให้ผู้ต้องขังเรียนรู้และนำไปปฏิบัติหลังพ้นโทษ และมีการนำผลผลิตจากเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในเรือนจำทำให้เรือนจำมีความสะอาด ไม่มีกลิ่นเหม็น เกิดการยอมรับจากบุคคลภายนอกมากขึ้นจากผลการศึกษาดังกล่าว ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะในระดับนโยบายให้กรมราชทัณฑ์มีนโยบาย ส่งเสริมให้มีเรือนจำที่เป็นศูนย์กลางในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละภาค เพื่อให้เรือนจำในเขตได้เข้ามาดูงานส่งเสริมให้ทุกเขตควรมีเรือนจำนำร่องในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง ในเรือนจำทั่วประเทศโดยใช้แนวทางการพัฒนาแบบองค์รวม เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของการใช้ทุน 3 ด้าน ที่มีอยู่ในเรือนจำอย่างสมดุลกัน ได้แก่ ทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากร ให้เหมาะสมกับ แต่ละพื้นที่ ซึ่งก็สามารถสร้างเครือข่ายแห่งความร่วมมือ ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเรือนจำต่าง ๆ อันจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนร่วมกันต่อไป

สรุป งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมดกล่าวถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในมิติของชีวิตจริง เกี่ยวข้องกับชุมชน ครอบครัว และตัวเอง รวมถึงการมองลึกไปสู่มิติด้านนามธรรมที่สื่อออกมา

เป็นการรวมกลุ่ม การ กระตุ้นเร้า การเห็นแบบอย่าง วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม อันเป็นมิติเดียวกับงานวิจัยเรื่องนี้ต้องการจะศึกษา

2.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “ความรู้ ความเข้าใจ ทัศนคติเศรษฐกิจพอเพียงและการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของผู้ใช้ บริการมูลนิธิบ้านอารีย์ และโครงการบ้านปันรัก” ต้องการศึกษาระดับความรู้ ความเข้าใจ ทัศนคติเศรษฐกิจพอเพียง และการนำทัศนคติเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันของผู้มาใช้บริการที่มูลนิธิบ้านอารีย์ และสมาคมบ้านปันรัก ว่ามีเพียงใด และมีปัจจัยใดที่ส่งผลให้ต่อระดับความรู้ ความเข้าใจ และการนำไปใช้ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้จำแนกข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างดังนี้

- เพศ จำแนกเป็น 2 ประเภท คือ เพศหญิง และ เพศชาย
- อายุ จำแนกเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงปฐมวัยคือไม่เกิน 25 ปีซึ่งเมื่อผนวกเข้ากับอายุต่ำสุดของกลุ่มตัวอย่างจึงเท่ากับระหว่างอายุ 13 – 25 ปี ช่วงมัธยมวัยคือตั้งแต่ 25 – 50 ปี และช่วงปัจฉิมวัยคือตั้งแต่อายุ 50 ปีขึ้นไป
- ระดับการศึกษา จำแนกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี ระดับการศึกษาปริญญาตรีและระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี
- อาชีพ จำแนกเป็น 4 ประเภท คือ กลุ่มอาชีพรับราชการ หรือทำงานรัฐวิสาหกิจ กลุ่มอาชีพธุรกิจส่วนตัว กลุ่มอาชีพลูกจ้าง หรือพนักงานเอกชน และกลุ่มที่ไม่มีอาชีพ (เกษียณแม่บ้าน ฯลฯ)
- รายได้ จำแนกเป็น 3 ระดับ คือ กลุ่มรายได้ต่ำมีรายได้ไม่เกิน 15,000 บาทต่อเดือน กลุ่มรายได้ปานกลางมีรายได้ตั้งแต่ 15,000 – 50,000 บาทต่อเดือน และกลุ่มรายได้สูงมีรายได้ตั้งแต่ 50,000 บาทต่อเดือนขึ้นไป
- ความถี่ในการรวมกลุ่ม จำแนกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับการรวมกลุ่มน้อยคือมาร่วมทำกิจกรรมรวมกลุ่มน้อยกว่า 4 ครั้ง ระดับการรวมกลุ่มปานกลางคือมาร่วมทำกิจกรรมรวมกลุ่มตั้งแต่ 4 – 10 ครั้ง และระดับการรวมกลุ่มมากคือมาร่วมทำกิจกรรมรวมกลุ่มตั้งแต่ 10 ครั้งขึ้นไป
- ความถี่ในการทำกิจกรรมกุศล จำแนกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับการทำกิจกรรมกุศลน้อยคือมาร่วมทำกิจกรรมกุศลน้อยกว่า 4 ครั้ง ระดับการทำกิจกรรมกุศลปานกลางคือมาร่วมทำกิจกรรมกุศลตั้งแต่ 4 – 10 ครั้ง และระดับการทำกิจกรรมกุศลมากคือมาร่วมทำกิจกรรมกุศลตั้งแต่ 10 ครั้งขึ้นไป

- ความถี่ในการมาใช้บริการอื่น ๆ จำแนกเป็น 3 ระดับ คือ มาใช้บริการน้อยคือมาใช้บริการน้อยกว่า 4 ครั้ง มาใช้บริการปานกลางคือมาใช้บริการตั้งแต่ 4 – 10 ครั้ง และมาใช้บริการมากคือมาใช้บริการตั้งแต่ 10 ครั้งขึ้นไป

ซึ่งผู้วิจัยได้นำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังแผนภูมิที่ 2.1

แผนภูมิที่ 2.1

กรอบแนวคิดในการวิจัย

